

D. Ozhyganov

**Documents of the Central State Scientific and Technical Archive
of Ukraine as a source of studying the history
of Poninky karton-paper factory**

The publication is based on the documents of the Central State Scientific and Technical Archives of Ukraine (CSSTA). The activities of Poninkovsky cardboard and paper factory in the field of developing new and improving the existing technological processes for the paper manufacturing in conjunction with the Ukrainian Research Institute of Paper during the 1950-1980s years are considered.

Key words: Poninky cardboard and paper factory, CSSTA of Ukraine, the Ukrainian Research Institute of Paper, paper, paper industry, school notebook production, wrapping paper.

Отримано: 1.10.2017

УДК 37.011.31(477)

Н. М. Сірук

**ВІДОМІ ПЕРСОНАЛІЇ – ДЖЕРЕЛА ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ
ІСТОРИЇ ТА КУЛЬТУРИ (40-50-ті РОКИ ХХ ст.)**

Історію творять особистості. Саме з цього неzapepечного твердження про розуміння історії кожного народу, кожного його періоду виходить сучасна історія та культура в Україні. Кожне покоління, кожна нація пишається своїми видатними людьми. Саме завдяки їм, висоті їхніх духовних і матеріальних звершень залишаються в історії ті народи, що цього гідні. Видатні особистості – немов камертон свого часу: вони задають тональність життя суспільства, повністю піднімають планку суспільних діянь і прагнень. Проблема персоніфікації історії була актуальною у всі часи. Міжнародна та вітчизняна освітянська практика свідчить, що ця проблема належить до очевидних пріоритетів сучасної, як історичної науки, так і питань культури загалом.

Прогрес у суспільстві завжди визначає орієнтацію на видатних, талановитих і великих осіб, сфери діяльності людей і життя суспільства, де головну роль відіграють лише окремі особи. Іноді вони не тільки накладають свій відбиток на хід історичних подій, а й суттєво його змінюють, причому в такому напрямі, що ніяк не впливав з об'єктивних обставин. Пошук орієнтирів та ідеалів, зразків для наслідування згідно з дослідженнями психологів є закономірністю, яка впливає на формування особистості молодих людей. Таким чином, вдумливе вивчення особистості видатного діяча сприятиме як більш глибокому пізнанню історії, так і посиленню позитивного впливу на формування українського суспільства, яке так потребує сьогодні «сильного лідера».

Ключові слова: особистість, персоналії, джерело, інтелігенція, постанова, ідеологія, культура, історія, тиск, Україна.

Історія – це складний і багатогранний процес, що розповідає про життя людей. Але разом з тим історія – продукт діяльності людей, кожен з яких переслідує свою мету та інтереси. І справді, саме особистості, і передусім представники інтелігенції, творять

історію, тому що від їхніх дій і вчинків багато в чому залежить її хід та настрої суспільства. У нашому випадку взірцями є відомі, й не дуже відомі, персоналії, які зробили важливий внесок в історію та культуру України.

У період активного пошуку Українською державою свого місця в геополітичному просторі виникає гостра потреба в реабілітації всіх форм суспільного життя, заповненні «білих плям» в історії через переосмислення ролі національної еліти, інтелігенції та окремої особи, людини в контексті епохи, зокрема останнього періоду сталінщини, що і є основною метою нашого дослідження.

Сьогодні значний науковий і пізнавальний інтерес становить дослідження духовного життя в Україні 40-х – 50-х років ХХ ст., зокрема політичного контролю сталінського режиму за літературою, мистецтвом і наукою, за творчою діяльністю та науковим пошуком інтелігенції.

Одним з перших, хто відчув наступ влади, був видатний діяч української культури, кінорежисер, сценарист зі світовим іменем, письменник, якого французька преса назвала «Гомером ХХ століття» – О. Довженко. Все, що зробив й напрацював митець у кіномистецтві та літературі, залишиться великим надбанням і здобутком усєї української культури, безцінним внеском у скарбницю світового мистецтва. Протягом 1941–1945 років О. Довженко створив низку новел: «Ніч перед боєм», «Мати», «Стій, смерть, зупинись», «Хата», «Тризна» та інші. Епосом війни називають кіноповість «Україна в огні» (1943 року), за сценарій якого кіномитець остаточно отримав ярлик «буржуазного націоналіста».

Восени 1943 року він завершив сценарій кіноповісті «Україна в огні» та звернувся до М. Хрущова з проханням прочитати твір і висловити свої міркування. Сценарій Хрущову сподобався, і він погодився надрукувати його окремими книжками, російською і українською мовами [1, с.221]. Однак, коли сценарій потрапив до рук Й. Сталіна, той негативно відгукнувся про твір, звинувативши автора у найбільшому на той час ідейно-політичному прорахунку – «буржуазному націоналізмові», що рівнозначно було тавру «ворога народу» [2, с.38]. 31 січня 1944 року Й. Сталін виступив на засіданні Політбюро ЦК ВКП(б) з доповіддю під назвою «Про антиленінські помилки і націоналістичні перекручення в кіноповісті О. Довженка «Україна в огні»» [3].

Автор насмілювався «критикувати політику і заходи більшовицької партії і народу, спрямовані на підготовку радянського народу, Червоної Армії до нинішньої війни». О. Довженка звинуватили і в тому, що він не показав участі у війні всіх народів, насамперед – провідну роль російського народу. Тому його кіноповість була названа «яскравим проявом націоналізму, вузької національної обмеженості». Після цього в Україні повсюдно скликалися збори, наради, активи, на яких О. Довженка жорстоко критикували, мало не називаючи зрадником українського народу.

12 червня 1944 року Політбюро ЦК КП(б)У прийняло постанову «Про Довженка О.П.», у якій зазначалося: «у творах україн-

ського письменника і кінорежисера, написаних за останній час («Перемога» і «Україна в огні»), мають місце грубі політичні помилки антиєврейського характеру» [4]. У зв'язку з цим ЦК КП(б)У рекомендував Всесоюзному комітету ввести до складу комітету від Української РСР замість О. Довженка М. Рильського, а також вивести О. Довженка зі складу редакції журналу «Україна» та «звільнити від обов'язків художнього керівника Київської кіностудії».

Оглядаючи шляхи українського кіномистецтва першого післявоєнного десятиріччя, варто зазначити, що за «ідеологічно правильний» фільм «Мічурін» О. Довженко у 1949 році здобув Державну премію, яка означала офіційну його реабілітацію після «України в огні». Його післявоєнні сценарії «Мічурін», «Поема про море», «Прощай, Америко!» були компромісом з владою, вони прославляли окремі аспекти комуністичного будівництва, але при цьому кіносценарист потай писав твори для майбутнього, сповнені національним патріотизмом, духовністю, гуманізмом, історичною прозорливістю, сповнені любові до України.

За своє творче життя О. Довженко поставив 14 ігрових і документальних фільмів, написав 15 літературних сценаріїв і кіноповістей, дві п'єси, автобіографічну повість, понад 20 оповідань і новел, ряд публіцистичних статей і теоретичних праць, присвячених питанням кіномистецтва. Його кінопоеми «Звенигора» (1928 року) та «Арсенал» (1929 року), кіноповість «Земля» (1930 року) були визнані світовою кінокритикою шедеврами світового кінематографа, а О. Довженко – першим поетом кіно. Низку кіноповістей митця було екранізовано після його смерті: «Повість полум'яних літ» (1944, 1961 років), «Поема про море» (1956, 1958 років), «Зачарована Десна» (1956, 1957 років).

О. Довженко – український геній ХХ ст. намагався засобами мистецтва висловити протест режиму, а тому потрапив під його пильний нагляд, зазнав жорстоких переслідувань, моральних покарань за свої погляди і громадянську позицію, які були несумісними з офіційними доктринами. Радянська влада прагнула зробити з О. Довженка людину, подібну до гвинтика, що мала жити й творити в руслі партійної пропаганди, прославляти комунізм, але наштотувалася на незламну і непокірливу особистість із своїми громадянськими й творчими принципами, зі своїм розумінням моральних цінностей. Конфлікт О. Довженка – це конфлікт двох протилежних світоглядів, властивих добі радянського тоталітаризму.

Поряд з гоніннями О. Довженка посилювався ідеологічний тиск і на М. Рильського. Перші гострі звинувачення на його адресу стосувалися статті «Київ в історії України», надрукованої 10 грудня 1944 року в «Радянській Україні» [5]. У виступі одного з працівників апарату ЦК ВКП(б)У говорилося: «Нам було відомо, що голова Спілки письменників тов. Рильський в національному питанні стоїть на позиціях, часто протилежних позиціям партії». Згадана стаття М. Рильського була скороченою стенограмою його доповіді на сесії АН УРСР в 1943 році у Москві і присвячувалась звільненню Києва від німецької окупації. Критики вва-

жали, що в доповіді потрібно було підкреслити значення союзу російського і українського народів і вирішальну роль великого російського народу в звільненні України від німецьких імперіалістів. Проте М. Рильський, на їхню думку, обійшов ці питання і більшу частину своєї доповіді фактично присвятив «ідеалізації» минулого України, «затушуванню» ролі радянської влади і більшовицької партії в звільненні українського народу [5]. Окрім того, він позитивно оцінив діяльність В. Антоновича, М. Драгоманова, М. Костомарова, П. Куліша, О. Лазаревського, М. Максимовича, С. Подолинського, а М. Грушевського назвав видатним істориком, його «Історію України-Руси» – «монументальним твором» [6; 7].

У доповіді відразу ж знайшли і «націоналізм», і «збочення історії». У висновках, зроблених для ЦК КП(б)У Л. Новиченком, наголошено, що доповідь просякнута «національною концепцією», згідно з якою М. Рильський «бачив в історії України тільки боротьбу за національну незалежність – боротьбу, яка проводилася, з точки зору автора, українською козацькою старшиною. При цьому, начебто, замовчувалась боротьба трудящих мас українського народу, братня підтримка великого російського народу» [5, арк.10].

Звичайно, цієї доповіді М. Рильському не пробачили. Насамперед було затримано видання запланованої на 1944 рік книжки М. Рильського «Київ». Виступаючи 5 березня 1945 року на зборах письменників, в присутності секретаря ЦК КП(б)У з питань ідеології К. Литвина, М. Рильський визнав свої помилки і покавсяся. Він наголосив, що «письменники повинні бути озброєні лєнінсько-сталінською наукою і виступати, перш за все, проти внутрішніх ворогів – українсько-німецьких націоналістів» [8, арк.20].

У 40-х – 50-х роках ХХ ст. влада вчинила справжню розправу над низкою молодих, початкуючих авторів, яких звинуватили не в окремих ідейних помилках, а в антирадянській діяльності. Складний життєвий шлях випав на долю мужньої талановитої жінки, української письменниці – Г. Гордасевич. Вона народилася 31 березня 1935 року в Кременці на Тернопільщині в родині священика. Дитячі, шкільні і частково студентські роки провела в Рівенській області: у Дубровиці, в селах Городець і Кричильськ, де вона навчалася у школі, а також в Острозі та Костополі, в яких вона продовжувала навчання, ставши ученицею педучилища. Згадуючи своє дитинство, Г. Гордасевич писала, що «... добре пам'ятає і Дубровицю і села Городець і Кричильськ над Горинню і Острог і Костопіль і колишні застінки КДБ на вулиці Пушкіна у Рівному». В 1946 році її батька-священика заарештували, відправивши до Сибіру. То ж не дивно, що коли в 1950 році вона поступила до Острозького педучилища, то на неї звернули увагу органи державної безпеки, які повинні були «вишукувати ворогів існуючого ладу» [9].

Уривок з її листа від 6 травня 1989 року краще розповість, через що довелося скоштувати славнозвісних радянських концертів письменниці: «... Мое навчання перервав арешт 13 березня 1952 року. Тоді мене привезли в Рівне, протримали три дні в управлінні КДБ і відпустили. Мушу признатись, що я не була дуже

перелякана, це було так безглуздо, це не можна було приймати всерйоз. А через два місяці мене арештували вдруге ... тримали у внутрішній тюрмі (зараз там швейна фабрика). Тут я дізналася, що за мною вже два роки слідкували... Арештували мене через підозру, що я зв'язкова в бандерівців та швидко переконалася, що це помилка. Але «чека не помиляється», коли вже арештували, то треба було судити. Отож дали мені 10 років...». Г. Гордасевич писала: «... Я лише думаю: невже слідчий М. Шустов справді вірив, що рядки «А я всміхаючись іду назустріч невідомій долі» – антирадянські або «яка в радянської людини невідома доля», у радянської людини доля відома – йти до комунізму. Значить сама зізналася, що була проти радянської влади і не знала, що тебе за це чекає...» [10].

Таким чином, Г. Гордасевич 17-річною дівчиною просто із студентської лави потрапила за тюремні ґрати. У вироці писалося: «... за складання націоналістичних віршів і антирадянську агітацію серед студентів». Тільки після смерті Й. Сталіна, в часи хрущовської «відлиги» термін ув'язнення зменшили до трьох років, а згодом звільнили, визнавши «надуманість доказів злочину». Після звільнення Г. Гордасевич жила у Донецьку, закінчила Літературний інститут імені М. Горького в Москві. Вона написала поетичні збірки «Веселки на тротуарах», «Наречена сонця», «Високе полум'я дня», «Слід зірниці» та ряд інших. З кінця 80-х років Г. Гордасевич активно включилася у громадське життя. У Донецьку була одним з організаторів ДемПУ, Товариства української мови, першим членом Донецького Руху. У 90-х роках письменниця кілька разів відвідувала Рівненщину, мала багато зустрічей з жителями області, побувала в тих місцях, де пройшли її дитинство та юність. У книзі-есе «З сімейного альбому» (1993 р.), та у повісті «Ноїв ковчег» (1998 р.) відтворені спогади авторки, пов'язані з Рівненщиною, стала лауреатом премії «Шістдесятник» імені О. Білецького і В. Марченка. В кінці 90-х років переїхала жити та працювати до Львова. Померла 11 березня 2001 року.

У результаті ідеологічних кампаній проти істориків України в останній період сталінщини критики зазнали викладачі історії учительських і педагогічних інститутів. Варто зупинитись на постаті одного з істориків Волині та Західної України – Петра Кіндратовича Сміяна. Якщо не рахувати шість років, проведених у сталінському таборі в Сибіру, то 60 років свого життя П. Сміян віддав науці, яку полюбив змолоду, – історії. Він народився у 1918 році в м. Борзні на Чернігівщині в багатодітній селянській сім'ї. Після закінчення школи П. Сміян поступив до Київського державного університету ім. Т. Шевченка, де згодом написав свою кандидатську дисертацію. Перед війною подав роботу до захисту в Київський пединститут, де на той час працював деканом. Коли звільнили Київ, поїхав на розшуки дисертації, але, на жаль, робота пропала. Довелося все починати з початку, тож взявся робити другу дисертацію, в 1946 році став кандидатом історичних наук, захистивши роботу вже на іншу тему [11].

У 1946 році П. Сміяна направили до Ужгородського університету, де він довго не затримався. Згодом переїхав до Львова та влаштувався на роботу в педінституті. Розпочав працювати над докторською дисертацією. Коли був готовий чорновий варіант дисертації, П. Сміяна повів її на рецензію в Москву, до академіка В. Пічети. Той позитивно оцінив зроблене і в той же час дав пораду – придбати у букіністів кілька книг видатних істориків, зокрема і праці М. Грушевського, В. Антоновича та інших. Саме ці книги і зіграли трагічну роль в подальшому житті П. Сміяна [12]. Відразу після приїзду з Москви один з колег професора з інституту напросився в гості, розпитуючи про те, де був учений, що бачив, які книги придбав. На прощання гість попросив згадані книги на кілька днів для перегляду, а сам поніс їх у УМДБ УРСР по Львівській області.

Невдовзі прийшли незвані гості, перевернули все догори дном, повели з собою. Слідство тривало півтора року, основне звинувачення, яке висувалося П. Сміяну, було: «націоналіст, бандерівець, зрадник будівника соціалізму» [11], [12]. За рішенням Особливої наради, П. Сміяна було засуджено до десяти років таборів за «утримання і читання контрреволюційної літератури». У 1955 році, після смерті Й. Сталіна, П. Сміяна реабілітували [13]. Його життя – приклад того, як тоталітарний режим калічив життя української інтелігенції.

Хочеться зупинитися на постаті ще одного відомого літературознавця, ученого, педагога, громадського політичного діяча Рівненщини, лауреата Державної премії України, відмінника освіти України, українського патріота – Бориса Ільковича Степанишина, який народився 3 квітня 1925 року у селі Ратичів Томашівського повіту Холмського воєводства (Польща). У 1937 році із батьками переїхав у село Мирків, де закінчив середню школу. У 1944-1945 роках був на війні, 1948-1953 роках – студент філфаку Львівського державного університету. Вчителював у школах Рівненської, Тернопільської і Львівської областей.

З 1971 року викладач кафедри української літератури Рівненського педінституту, обіймав посаду професора. Десятиліття роботи в цьому вищому навчальному закладі ознаменувалося творчою і педагогічною діяльністю. У 1975 році захистив кандидатську дисертацію, опублікував багато наукових праць методичного та наукового характеру. Сторінки життя Б. Степанишина багатогранні в науковому, педагогічному, громадському і політичному сенсі, наповнені постійним творчим пошуком самобутнього вираження на національному ґрунті. Не дивлячись на жорстку політику денационалізації тоталітарного режиму, молодий вчитель виступав з науковими працями, у яких пролягала лінія більш ґрунтовного вивчення творчості світочів української літератури – І. Франка, Т. Шевченка, Лесі Українки. Він розумів, що поглиблене вивчення творчого надбання таких могутніх постатей України змінить духовне обличчя учня [14].

Національно активна життєва позиція вела до переслідування його тоталітарним режимом, через що зазнав гонінь. Викладацьку

посаду на деякий час прийшлося замінити поневіряннями, довгий період працював звичайним робітником. З початку 90-х років ХХ ст. Б. Степанишин знову працює в педінституті, він – професор кафедри української літератури РДГУ. У творчому доробку талановитого ученого-словесника, педагога і літератора – хрестоматія для 9-го класу, монографії – понад 50-х книг, шість видань витримав підручник Б. Степанишина з української літератури для 9-го класу, який у 1995 році був удостоєний Державної премії України в галузі науки. Але поряд з науковою діяльністю поєднує і громадську. Б. Степанишин – відомий на Рівненщині та в Україні громадський діяч, один із засновників Народного Руху України в Рівненській області. Останні 15 років свого життя присвятив відродженню Рівненської «Просвіти», яка вела роботу по відродженню національних традицій, піднімала з глибин історії забуті історичні імена істориків, художників, письменників, поетів [15]. Помер 8 серпня 2004 року.

Таким чином, після проголошення незалежності України в науковій літературі набула поширення так звана історична персоналістика й розвиток жанру історичної біографії, актуальними стали дослідження місця і ролі окремих діячів у суспільних трансформаціях. У радянський період такого поняття як «повсякденна історія» взагалі не існувало, оскільки окрема людина була лише маленьким «гвинтиком» потужної системи. Сьогодні, як ніколи, національній ідентичності потрібні яскраві особистості, здатні вільно мислити, мати тверду, несхитну позицію, протистояти необ'єктивності, володіти рідкісним даром впливати на оточуючих, гідно забезпечувати інтелектуальний та духовний рівень нашої нації.

Список використаних джерел та літератури:

1. Довженко О.П. Україна в огні: Кіноповість, щоденник / упоряд. і автор передм. О.М. Підсуха. Київ, 1990. 575 с.
2. Юрчук В. Культурне життя в Україні у повоєнні роки: світло і тіні. Київ, 1995. 50 с.
3. Об антилиенинских ошибках и националистических извращениях в киноповести Довженка «Украина в огне» // *Искусство кино*. 1990. № 4.
4. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України). Ф. 1. (Центральний Комітет Комуністичної партії більшовиків України). Оп. 23 (частина 2). Спр. 4517. Переписка ЦК ВКП(б) з ЦК КП(б)У по вопросу присылки программы по истории философии и общественной мысли Украины о хранении в рукописном отделе Львовского филиала АН УССР материалов М. Грушевского, В. Винниченко и других украинских националистов.
5. ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 70. Спр. 266. Замечания к докладу М. Рильского «Киев в истории Украины».
6. ЦДАГО України. Ф.1. Оп. 70. Спр. 519. Справки, информации о мероприятиях, проведенных Управлением пропаганды и агитации ЦК КП(б)У по улучшению работы в области литературы и искусства.
7. Шитюк М. Останній сталінський удар: післявоєнні репресії на півдні України // *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Міжвідомчий збірник наукових праць*. Вип. 6. Київ, 2002. С. 468-489.
8. ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 70. Спр. 380. Запись Открытого собрания Союза Советских писателей Украины.

9. Загорець Я. З Острогом пов'язане життя // *Життя і слово*. 1993. 5 червня.
10. Пашук І. Юнка з веселковими очима // *Вільне слово*. 1995. 29 березня.
11. Філатенко А. До нашої історії він ішов через сибірські табори // *Волинь*. 1998. 13 січня.
12. Сміян П. Історія не терпить фальші // *Радянська Волинь*. 1990. 30 січня.
13. Два ювілеї Петра Сміяна // *Віче*. 1998. 8 січня.
14. Добридень В. Його жертовна праця // *Вісті Рівненщини*. 1995. 4 квітня.
15. Ткачук Н. Слово про вчителя // *Волинь*. 2005. 1 квітня.

Н. М. Сирук

Известные персоналии – источник изучения украинской истории и культуры (40-50-е годы)

Историю творят личности. Именно с этого неоспоримого утверждения о понимании истории каждого народа, каждого его периода выходит современная история и культура в Украине. Каждое поколение, каждая нация гордится своими выдающимися людьми. Именно благодаря им, высоте их духовных и материальных свершений остаются в истории народы, этого достойны. Выдающиеся личности – словно камертон своего времени: они задают тональность жизни общества, полностью поднимают планку общественных деяний и стремлений. Проблема персонификации истории была актуальной во все времена. Международное отечественная образовательная практика показывает, что эта проблема относится к очевидным приоритетам современной, как исторической науки, так и культуре в целом.

Прогресс в обществе всегда определяет ориентацию на выдающихся, талантливых и великих личностей, есть сферы деятельности людей и жизни общества, где главную роль играют только отдельные лица. Иногда они не только накладывают свой отпечаток на ход исторических событий, но и существенно его меняют, причем в таком направлении, что никак не вытекал из объективных обстоятельств. Поиск ориентиров и идеалов, образцов для подражания согласно исследованиям психологов является закономерностью, которая влияет на формирование личности молодых людей. Таким образом, изучение личности выдающегося деятеля будет способствовать как более глубокому познанию истории, так и усилению положительного влияния на формирование украинского общества, которое так нуждается сегодня в «сильном лидере».

Ключевые слова: *личность, персоналии, источник, интеллигенция, постановление, идеология, культура, история, давление, Украина.*

N. Siruk

The known personalias are sources of study of Ukrainian history and culture (40-50 years of the XX century)

History is made by the individual. It is indisputable that the statement of understanding of the history of every people, every period it comes modern history and culture in Ukraine. Each generation, each nation is proud of its outstanding people. Because of them, the height of their spiritual and material achievements remain in the history of the peoples that deserve this. Outstanding individuals – like a tuning fork at one time, they set the tone of society, totally raising the bar of public actions and aspirations. The problem personification of history was

relevant at all times. International and domestic educational practice shows that this issue belongs to obvious priorities today like history, and the culture in general.

Progress in society always determines the orientation of outstanding, talented and great individuals are spheres of human activity and society, where the main role is played by only a few individuals. Sometimes they just leave their mark on the course of historical events, but also to change it, and in this direction, not followed by objective circumstances.

Search goals and ideals, role model according to research psychologists have a law that affects the identity formation of young people. Thus, serious study of personality prominent figure will promote a deeper knowledge of history and enhance the positive impact on the formation of Ukrainian society that badly needs today "strong leader".

Key words: *personality, personalities, the source, the intelligentsia, the ruling ideology, culture, history, pressure, Ukraine.*

Отримано: 10.09.2017

УДК 930.253(477-25+470-25):329.14(477):324:328(470)

О. М. Федьков, А. Л. Глушковецький

ДОКУМЕНТИ АРХІВІВ КИЄВА ТА МОСКВИ ПРО УЧАСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТИЧНОЇ СПІЛКИ У ВИБОРАХ ДО II ДЕРЖАВНОЇ ДУМИ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

У статті розкривається інформаційно-аналітичний потенціал фондів Центрального державного історичного архіву України у місті Києві та Державного архіву Російської Федерації про політичну боротьбу Української соціал-демократичної Спілки (УСДС) на виборах до Державної думи Російської імперії другого скликання. На основі аналізу архівних документів реконструйовано основні напрями партійної роботи Спілки під час думських виборів. Встановлено, що УСДС брала активну участь у виборах до II Державної думи. Партійна робота здійснювалася шляхом друку агітаційних прокламацій, настанов щодо ведення виборчої діяльності у різних регіонах та виборчих куріях, укладання передвиборчих угод з іншими політичними силами. У результаті передвиборної боротьби Спілці вдалося провести до Державної думи другого скликання п'ять депутатів (селянин В. Сахно, робітник цукрового заводу І. Гуменко, дворянин, І. Кірієнко, робітник-залізничник П. Приходько, учитель Г. Федоров). Обрані депутатами представники партії тісно співпрацювали з виборцями, спрямовували їх на відстоювання своїх прав у протистоянні з царською владою. Натомість отримували від своїх прихильників накази та присуди, які містили вимоги домогтися вирішення нагальних потреб пригноблених самодержавством верств населення імперії.

Ключові слова: *Спілка, Державна дума, архівні документи, вибори, архів, виборча кампанія, депутати.*

Попри значні здобутки української історіографії у вивченні діяльності політичних партій в Російській імперії на початку ХХ ст. на сьогодні можемо констатувати, що окремі аспекти їх-